

Eudovít Korčák

SCHUMPETEROV TEORETICKÝ SYSTÉM

Abstract: *The Schumpeterian system is an important model in the history of economic science, stressing innovation as the basic factor in the capitalist economic system. This dynamic approach is still inspiring economists in describing the "wave-like" movement of its "circular flow". In this connection, it is necessary to introduce Schumpeter's first work "Theory of Economic Development" published in 1912 in the German language; its English translation by Harvard University Press (1939) found a vivid echo even in the USA. In connection with the cyclical development of capitalism in the thirties of the twentieth century, there was published his famous work "Business Cycles" – the theoretical, historical and statistical analysis of capitalist process (1938). The last Schumpeter's work "Capitalism, Socialism and Democracy" (1942) presents his vision of the future of capitalism.*

Keywords: *innovation, business cycles, the vision of self-destruction of capitalism*

JEL: B 2

Úvod

Schumpeterov teoretický systém je stručnou charakteristikou jeho bohatého teoretického dedičstva, ktorým prispel do svetovej ekonomickej vedy. Štúdiu má priblížiť čitateľovi život a dielo svetového ekonóma, ktorý právom patrí do desiatky popredných predstaviteľov ekonomickej vedy v historickom procese jej vývinu. Systém má „nadčasový“ charakter, inšpiruje celé generácie ekonómov analyzovať nielen existujúci sociálno-ekonomický systém z hľadiska súčasnosti, ale i jeho budúcich vývinových perspektív dnešnej civilizácie; po celý život stál na strane pokroku.

1 Zo životopisu J. A. Schumpetera

J. A. Schumpeter sa narodil v roku 1883 v Třešti na Morave v aristokratickej rodine, ktorá sa presťahovala do Viedne – centra vedecko-kultúrneho života Rakúsko-uhorskej monarchie. Po absolvovaní známeho Theresianu pokračoval v štúdiu na Viedenskej univerzite; jeho učiteľmi boli známi profesori Menger i Böhm-Bawerk, vedecké osobnosti nielen v európskom ponímaní, ale i v USA. Schumpeterovo prvé ekonomické dielo „Das Wesen und Hauptinhalt der theoretischen Nationalökono-

mie“ z roku 1908 jednoznačne dokumentovalo, že oblasťou jeho vedeckovýskumnej práce bude ekonómia (nie právo). Vedecká práca na akademickej pôde bola natrvalo určená jeho vymenovaním za profesora na univerzite v Czernowitz (Bukovina) na východe krajiny; už v roku 1911 prešiel na univerzitu v Grazi, kde strávil roky I. svetovej vojny.

Na scénu svetovej ekonomickej vedy vstúpil dielom „Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung“ v roku 1912. Práca napriek špecifickej situácii v strednej Európe, mu otvorila cestu na západ; navštívil ako hosťujúci profesor USA (Columbiu). Pred vypuknutím vojny sa vrátil domov; krátko po vojne pôsobil i v politike ako minister financií v Rakúskej republike. Vrátil sa na akademickú pôdu – stal sa v roku 1925 profesorom ekonómie v Bonne; už o dva roky sa stal hosťujúcim profesorom na Harvardovej univerzite po známom profesorovi F. W. Taussigovi. [2, s. 1]

Do obdobia Schumpeterovho života na Harvardovej univerzite spadá nielen mnoho čiastkových štúdií k aktuálnym problémom vtedajšieho hospodárskeho vývinu kapitalizmu, ale i prevratné ekonomické diela, dotvárajúce jeho „teoretický systém“ [1, s. 1], ktorým sa natrvalo zapísal do análov svetovej ekonomickej vedy. Schumpeter sa rýchlo zaradil do profesorského kolektívu univerzity: bol jeho obľúbeným členom i preto, že prednášal aj učenie K. Marxa, ktorý tu bol menej známy. Schumpeter zdôrazňoval jeho analýzu kapitalizmu, hoci odmietal Marxov spôsob zániku kapitalizmu. Schumpeterove prednášky boli známe tvorivou atmosférou – často sa končili diskusiou po prednáške; niektorí diskutéri končili i v jeho pracovni. Časť jeho života na Harvardovej univerzite je známa i tým, že ako člen a po určité obdobie i ako prezident známej Americkej ekonomickej asociácie mal možnosť ovplyvňovať reálny ekonomický život krajiny. Jeho mnohostranná životná dráha, plná udalostí, do ktorých tak významne sám zasiahol, sa skončila uprostred práce na materiáloch pripravovaných práve pre uvedenú inštitúciu v roku 1950.

Známe 30. roky 20. storočia mali v živote Schumpetera mimoriadny význam – jeho dielo „Business cycles“ z roku 1939 nielen významne ovplyvnilo ekonomickú vedu, ale prispelo i k búrlivým diskusiám, v ktorých dominovali Schumpeterove polemické vyjadrenia na významnú prácu popredného ekonóma, profesora univerzity v Cambridge J. M. Keynesa, autora „The General Theory of Employment, Interest and Money“ (1936). Dielo sa stalo známe v celosvetovom rozsahu z hľadiska pokusu prekonať živelnosť vývinu kapitalizmu novou, regulovanou hospodárskou politikou zo strany štátu.

V tom čase už bol J. A. Schumpeter na Harvardovej univerzite. Toto obdobie vyplňuje druhú významnú etapu jeho produktívneho života; vedeckú atmosféru krajiny poznal Schumpeter už zo svojej prvej návštevy USA – dominoval tu inštitucionalizmus, ktorý orientoval ekonomický výskum na javy reálnej americkej ekonomiky. Dokumentuje to najmä známy ekonóm W. C. Mitchell, ktorý po mnohé roky pracoval v National Bureau of Economic Research. Ten sa venoval analýze hospodárskych cyklov i štatistiky v snahe zmierniť výkyvy ekonomiky z hľadiska boomu a krízy. [11, s. 239] Kritická analýza profesora Mitchella, ktorý pracoval s reálnymi údajmi v americkej ekonomike, významne prispela i do problematiky zrealnenia

teórie inovácie; pre Schumpetera to bolo potvrdenie správnosti jeho interpretácie objektívnosti striedania cyklov v ekonomike kapitalizmu vôbec. Amerika však realizovala to, o čom sa na starom kontinente ešte len diskutovalo: do centra pozornosti ekonomickej vedy postavil problém dynamiky – ak sa má sama veda nielen rozvíjať, ale i ovplyvňovať existujúcu hospodársku prax. Preto sa keynesovstvo nielen rýchlo, ale i nadhlo presadilo na „novom kontinente“. [2, s. 14]

Práve v období veľkej hospodárskej krízy sa v USA rozšíril vplyv inštitucionálnej ekonómie, ktorá akceptovala názory J. M. Keynesa, autora programu „New Deal“. Podľa neho sociálne regulovanie ekonomiky je nástrojom prekonania existujúcej hospodárskej krízy. Štát ako centrálna inštitúcia spoločnosti musí realizovať reformy sociálneho charakteru; aj preto sa stal známy ekonóm R. G. Tugwell členom vládnej administratívy prezidenta F. D. Roosevelta, populárneho politika demokratov.

J. A. Schumpeter – známy ekonóm Harvardovej univerzity – nemohol byť súčasťou takých významných udalostí nielen pre USA, ale pre celý kapitalistický svet. Dokumentuje to i skutočnosť, že bol nielen členom, ale i prezidentom Americkej ekonomickej asociácie, ktorá má dodnes významnú úlohu v živote krajiny. [8, s. 415]

V oblasti Schumpeterovej vedeckovýskumnej aktivity treba zdôrazniť dve skutočnosti: práve v tomto období publikoval dvojzväzkové dielo „Business Cycles“ s podtitulom „Teoretická, historická a štatistická analýza kapitalistického procesu“, ktoré v určitom zmysle malo dotvoriť jeho teóriu ekonomického vývinu. [7, s. 315]

Dielo vzhľadom na reálnu ekonomickú situáciu hlbokkej ekonomickej krízy štatisticky potvrdzovalo tézu o striedaní boomu a krízy v procese vývinu kapitalizmu, a tým bola prakticky protipólom v tom čase renomovanej práce J. M. Keynesa „The General Theory of Employment, Interest and Money“, ktorá vyvolala rôzne reakcie nielen vo vedeckých kruhoch, ale i zo strany vlád jednotlivých krajín.

Schumpeter zdôvodňoval ekonomické cykly ako dôsledok endogénneho procesu inovácií, ktorý je vlastný kapitalizmu v celom jeho historickom vývine, a problém „sa vyrieši“ sám, spontánne. J. M. Keynes navrhoval rukou štátu realizovať reformy sociálneho charakteru, a tým nastoliť rovnováhu medzi ponukou a kúpyschopným dopytom.

Polemika medzi J. A. Schumpeterom a J. M. Keynesom do určitej miery ovplyvnila celkový charakter prezentovaných názorov za i proti. Nielen vedecké kruhy, ale najmä vlády pod tlakom existujúceho „antikapitalizmu“ verejnej mienky pokračovali v realizácii New Dealu, a tým stabilizovali celospoločenskú situáciu. Regulovanie ekonomiky sa stalo súčasťou hospodárskej politiky známej ako keynesovská revolúcia. Jej pokračovaním je i súčasná hospodárska politika USA v svetovej kapitalistickej sústave, ktorá sa znova nachádza vo vleklej recesii. Aj súčasné postkeynesovstvo zdôvodňujúce ekonomický rast prostredníctvom matematických modelov sa nachádza v začarovanom kruhu ekonomickej nerovnováhy.

Vráťme sa však do sociálno-ekonomickej reality USA, keď na univerzite v Harvarde žil a pracoval J. A. Schumpeter; výsledkom jeho výskumu sa stalo posledné dielo „Capitalism, Socialism and Democracy“ (1948), ktoré prognózovaním zániku kapitalizmu dotvára Schumpeterov teoretický systém. [8, s. 424]

2 Schumpeterov teoretický systém

Schumpeterov teoretický systém charakterizuje v ekonomickej vede celoživotnú tvorivú prácu významného sociálneho vedca 20. storočia, ktorý svojou teóriou inovácií zmenil jej podstatu. Ekonomickej analýze dal dynamický charakter, ktorý odhalil podstatu cyklických zmien v ekonomike kapitalizmu. Zreálnenie fungovania trhového mechanizmu znamenalo pre ekonomicкую vedu významný zlom v postoji jej predstaviteľov k abstraktno-statickému charakteru klasickej ekonómie.

Významnú úlohu tu mala prvá, priekopnícka práca „Teória hospodárskeho vývoja“, ktorá vyšla v roku 1912 v nemeckom jazyku. Autor v predslove konštatuje, že nadväzuje na publikáciu „Das Wesen und Hauptinhalt der theoretischen Nationalökonomie“ z roku 1908; kritický charakter zdôrazňuje, že ekonomická teória sa nesmie vyvíjať bez ohľadu na skutočnosti a argumenty. Uvedené krédo charakterizuje celú Schumpeterovu vedeckú prácu.

Jeho priekopnícka publikácia skúma kolobeh hospodárstva v jeho podmienenosti inými vzťahmi. V nich dominuje základný fenomén hospodárskeho vývinu – *inovácia*, ktorý vnáša do ekonomiky osoba podnikateľa prostredníctvom úveru z bankového sektora; tým dosiahne nové využitie výrobných faktorov – prostriedkov, čo znamená novú, vyššiu úroveň spoločenskej výroby. Je to hlavná funkcia úveru (ide v podstate o tvorbu novej kúpnej sily), ktorá núti ekonomiku rozvíjať sa novou cestou. Inovácie vlastne zahajujú cyklus konjunktúry; cyklický vývin kapitalizmu je v podstate zákonitý, strieda vzostup výroby – boom s fázou krízy zákonite v dôsledku svojho procesu vývinu, ktorý je kapitalizmu vlastný.

Vzhľadom na skutočnosť, že vzostup ekonomiky spôsobujú *inovácie*, uvedieme ich Schumpeterovu charakteristiku:

1. výroba nového statku, ktorý nie je spotrebiteľom ešte známy alebo statku novej kvality;
2. zavedenie novej výrobnéj metódy, ktorá je pre priemyselné odvetvie prakticky neznáma; základom novej výrobnéj funkcie však nemusí byť nový vedecký objav a môže spočívať aj v novom spôsobe komerčného využívania statku;
3. otvorenie nového trhu odbytu, teda trhu, na ktorom doteraz nebolo zastúpené dané priemyselné odvetvie príslušnej krajiny bez ohľadu na to, či tento trh predtým jestvoval alebo nejestvoval;
4. získanie nového zdroja surovín alebo polovýrobov bez ohľadu na to, či tento zdroj už predtým jestvoval – ale my sme naň neprihliadali a pokladali sme ho za neprístupný, alebo sa musel najskôr vybudovať;
5. uskutočnenie novej organizácie, ako je vytvorenie monopolného postavenia (napr. prostredníctvom trustu alebo rozpad monopolu). [14, s. 197]

Ako sme uviedli v životopisnej časti, v roku 1932 odchádza J. A. Schumpeter natrvalo do USA na Harvardovu univerzitu, aby sa stal jej členom a predstaviteľom a prednášal ekonomicкую teóriu, ktorá v tom období už jednoznačne akceptovala dynamický charakter teórie *inovácií*, ktorej bol sám autorom. [15, s. 66]

Hospodárska kríza 30. rokov, v ktorej sa zmieta kapitalizmus, plne dokumentovala teoretickú opodstatnenosť teórie inovácií, zdôvodnenú nielen prácou „Teória hospodárskeho vývoja“, ktorá práve v tomto období (1934) vyšla v anglickom jazyku v Harvard Univ. Press. Do tohto historického obdobia nezvyčajne vhodne zapadá i nová práca Schumpetera „Business cycles“ (1939), ktorá obohacuje prvé vydanie rozsiahlym štatistickým materiálom a prehlbuje poznatky o tom, ako ekonomický systém generuje svoj vývin. Celý kapitalistický svet – nielen ekonomická teória – je doslova v šoku z hlbkej nerovnováhy svojej ekonomiky, sprevádzanej masovou nezamestnanosťou, ktorá vyvolala dovtedy neznámy sociálno-politický jav – „antikapitalizmus“ celej verejnosti.

Ekonomická veda na jednej strane potvrdzovala svoju správnosť tým, že akceptovala súlad s teóriou, na druhej strane však nedisponovala teóriou, ako krízu urýchlene prekonať. Zdôrazňovala len jej zákonite prechodný jav, ktorý je dôsledkom predchádzajúcej konjunktúry.

A v tomto stave zmätku v teórii i praxi vstúpil na ekonomickú scénu J. M. Keynes „revolučnou“ publikáciou „The General Theory of Employment, Interest and Money“. Teoreticky v nej zdôvodnil známy program New Deal, ktorým má štát znovurozdeľovaním HDP stimulovať kúpyschopný dopyt, a tým znovu nastoliť v ekonomike rovnováhu s existujúcou ponukou. Tento reformný program, akceptujúci nové poznatky ekonomickej vedy, odmietol zastarané dogmy klasickej ekonómie o tzv. invisible hand; nastúpiť malo cieľavedomé regulovanie ekonomiky. Schumpeter na keynesovskú revolúciu zareagoval kriticky, zdôraznil jej krátkodobý charakter, ktorý neberie do úvahy historickú zákonitosť vývinu kapitalizmu. Cykly sú historickou súčasťou zákonitostí vývinu kapitalizmu, boom je predzvesťou depresie a krízy. Mnoho významných ekonómov sa i v USA prihlásilo ku keynesovstvu.

Známe je v tejto súvislosti najmä vyhlásenie nositeľa Nobelovej ceny F. Milтона Friedmana „dnes sme už všetci keynesovci“. História éry „keynesovskej revolúcie“ dokumentuje, že určitá stabilizácia ekonomiky krátkodobého charakteru sa dostavila, ale už koncom 20. storočia vleklá depresia, prakticky pretrvávajúca dodnes, dáva za pravdu kritikovi „keynesovstva“ J. A. Schumpeterovi, ktorý v štúdiu „The Common Sense of Econometrics“ (1933) zdôraznil kvantifikačné vzťahy v procese vývinu ekonomickej vedy. [12] Uvedená štúdia prognózuje miesto a význam ekonometrických metód v spoločenských vedách modernej spoločnosti, ktorú charakterizuje vysoký stupeň vedecko-technického rozvoja v procese spoločenskej výroby; zhmotnená práca zásadne znižuje význam živej ľudskej práce, nezamestnanosť ako jej prejav stupňuje „antikapitalistickú“ atmosféru, ohrozujúcu samú podstatu kapitalizmu. Nová historická realita vyžaduje nové postupy riešenia. Sú hlboké sociálne reformy, ktoré požaduje verejnosť, dostatočné? To je otázka, ktorú pred vedu stavia existujúca realita. Postkeynesovstvo však napriek mnohým novým regulačným opatreniam stupňuje aktivitu štátu v oblasti investičnej politiky na prekonanie dlhodobej depresie, ktorú by nahradila konjunktúra. Existujúca sociálno-ekonomická situácia v celosvetovom rozsahu evokuje myšlienku o *teórii inovácií*, ktorá je

základom *Schumpeterovho systému*. Dotvára ho jeho posledná práca „Capitalism, Socialism and Democracy“ z roku 1943. [8]

Z hľadiska ekonomickej vedy – i kapitalistickej reality – je práve táto práca najdôležitejšia; poskytuje obraz nielen o súčasnosti, ale čo je dôležitejšie, o perspektíve vývinu kapitalizmu. A tú už dávno pred Schumpeterom formuloval K. Marx, ktorého dielo Schumpeter dobre poznal; nestotožnil sa s Marxovým názorom na spôsob, akým kapitalizmus zanikne.

Schumpeter v uvádzanom diele práve prvú časť venuje Marxovej doktríne, najmä jej sociologicko-ekonomickému obsahu, ktorý vysoko hodnotil vo svojich prednáškach na Harvardovej univerzite; Schumpeter si sám odpovedá, prečo kapitalizmus nemôže prežiť. Zdôrazňuje známy proces „kreatívnej deštrukcie“ v dôsledku „miznúcich“ investičných príležitostí; civilizácia kapitalizmu spôsobila zastaranie podnikateľskej funkcie, deštrukciu ochrannej atmosféry i deštrukciu vlastnej inštitucionálnej štruktúry. Všimá si rast odporu voči kapitalizmu v dôsledku zmien v intelektuálnej sfére, najmä v jej sociologickej štruktúre.

Schumpeter v reakcii na otázku, či môže socializmus – ktorý však bližšie nešpecifikuje – i reálne existovať, skôr zdôvodňuje jeho nástup v dvoch odlišných sociálno-ekonomických podmienkach. Charakterizuje ich ako „zrelé“, dostatočne pripravené dovtedajším vývinom kapitalizmu. Súčasne varuje pred predčasným nástupom či realizáciou socializmu v ešte objektívne vývinom kapitalizmu nepripravených sociálno-ekonomických podmienkach. Na inom mieste dokonca kritizuje politiku socialistov vo V. Británii, ktorá sa o to reálne pokúsila. V súvislosti s charakteristikou socializmu a demokracie prezentuje svoj odmietavý postoj k diktatúre proletariátu v konfrontácii s klasickou doktrínou demokracie. V tejto súvislosti je potrebné upozorniť na časť práce „The March into Socialismus“, v ktorej sa nachádza charakteristika socializmu v Rusku po prevzatí výrobných prostriedkov štátom. [8, s. 165]

Treba zdôrazniť, že Schumpeter odmieta revolúciu ako spôsob zániku kapitalizmu; ten nastane v dôsledku „samodeštrukcie“, vnútorne pripravenej procesom inovácií.

Schumpeter formuluje svoj názor na zánik kapitalizmu v retrospektíve historického vývinu kapitalizmu a jeho miesta vo vývine ľudstva. Tu nachádzame aj odpoveď na otázku, prečo Schumpeter uznáva K. Marxa ako významného vedca – prognózoval zánik kapitalizmu v úplne odlišných sociálno-ekonomických podmienkach 19. storočia. Kapitalizmus v čase svojho vzniku a rozvoja predstavoval diametrálne odlišný systém od feudalizmu. Išlo o novú spoločnosť demokratického charakteru s novým, vyšším životným štandardom. [8, s. 424]

Do Schumpeterovho teoretického odkazu treba zahrnúť i dva rukopisy, ktoré boli publikované až po jeho smrti: „Ten Great Economists“ (1951) [11] a „History of Economic Analysis“ (1954). [10] Sú výsledkom Schumpeterovej vedecko-výskumnej práce v oblasti histórie ekonomickej vedy. V prvej predstavuje významné osobnosti od K. Marxa po J. M. Keynesa, predstaviteľa zdôvodňujúceho úlohu štátu v podmienkach nedokonalnej konkurencie 20. storočia pri obnove všeobecnej ekonomickej rovnováhy; druhé dielo prezentuje vývin ekonomickej vedy z metodo-

logického výkladu a spresňovania kategoriálneho aparátu v meniacich sa sociálno-ekonomických podmienkach vývinu spoločnosti. Zdôvodňuje význam a uplatnenie ekonometrie v ekonomickej vede, vyzdvihuje jej úlohu v exaktnosti učenia.

3 Existuje „Schumpeterova škola“?

V tejto časti príspevku v súvislosti s prezentáciou významnej osobnosti ekonomickej vedy J. A. Schumpetera treba zaujať stanovisko k otázke, či vôbec v súčasnej ekonomickej vede existuje tzv. Schumpeterova škola – homogénna skupina ekonómov, ktorí prispeli k rozvoju ekonomickej vedy v duchu svojho učiteľa. V závere príspevku uvedieme známe i menej známe skutočnosti – názory samého predstaviteľa teoretického systému, ktorý je od svojho vzniku dodnes predmetom nielen obdivu, ale i kritiky.

Akceptujme realitu, že dodnes nejestvuje odpoveď na otázku, prečo sa nesformovala „Schumpeterova škola“, hoci jeho teoretický odkaz už viac ako polstoročie tak významne ovplyvňuje ekonomicкую vedu. Prečo sa hovorí o keynesovcoch, alebo i marxistoch, ale nie o schumpeterovcoch, hoci stovky ekonómov celého sveta práve Schumpeter tak významne ovplyvnil svojou teóriou inovácie a tým otvoril priestor pre analýzu dynamiky kapitalizmu.

Sú to len objektívne príčiny? Schumpeter vstúpil do ekonomickej vedy predvečer I. svetovej vojny, po ktorej došlo k rozpadu známeho impéria Rakúsko-Uhorska. Kapitalistický svet sa v 30. rokoch nachádzal v hlbokoj hospodárskej kríze a v ekonomickej vede dominoval J. M. Keynes, ktorý programom New Deal vniesol do ekonomickej vedy zvrat nebývalého charakteru. J. A. Schumpeter ho takmer ignoroval, ba dokonca ho označil ako bezcenný pre jeho krátkodobosť vo vzťahu k rozvoju ekonomickej vedy. Ak k tomu uvedieme ešte i subjektívne príčiny odmietnutia teoreticko-metodologického prístupu Schumpeterovej teoretickej analýzy zameranej na „pure economics“, je priam nemožné v pragmaticky orientovanom kapitalistickom svete očakávať potrebnú významnejšiu pozitívnu odozvu, takú potrebnú vo vedeckých kruhoch pre získanie si spojencov v akademickom svete. Dovolím si v tejto súvislosti deklarovať známe Schumpeterovo krédo, ktoré povedal svojim poslucháčom na univerzite v Bonne pred odchodom na Harvardovú univerzitu: „Nikdy som sa nepokúšal sformovať svoju „školu“; nejestvuje a ani by nemala vzniknúť. Hodnotenie tohoto ponechám budúcim generáciám“. Uvedené krédo je osobnostným vyznaním významného vedca, ktorý je presvedčený, že pre vedu urobil všetko, čo bolo v jeho silách. Je to vyjadrenie osobnej spokojnosti z dosiahnutia cieľa, ktorý si vytýčil a odovzdal ho nielen vtedajšej vede, ale i jej nasledovníkom. Tým otvorene vyjadril svoju ľudskú prirodzenosť, v ktorej dominovali črty otvorenosti a univerzálnosti pre akceptovanie všetkého nového v procese vývinu spoločnosti. Schumpeter prognózoval nový, vyšší stupeň rozvoja vied všeobecne. Vo vzťahu k ekonomickej vede osobitne zdôraznil jej užšie prepojenie s ekonometriou.

Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že Schumpeterov teoreticko-metodologický prístup k analýze v určitej realite (v jej vývine) je otvorený pre nové poznatky, ktoré

jestvujúcu úroveň povznesú na nový, vyšší stupeň. To všetko si tvorca teoretického systému, ktorý tvorí základ ekonomickej vedy, plne uvedomoval. Práve učenie J. M. Keynesa, „záchrancu“ (z krátkodobého pohľadu) cyklického kapitalizmu, dokumentuje správnosť jeho kritiky J. A. Schumpeterom, predstavujúceho názorový protipól, ktorý však plne korešponduje s dnešnou realitou známej vleklej depresie svetového kapitalizmu. Proces „transformácie“ kapitalizmu demonštruje správnosť dôsledkov inovácií; postindustriálna spoločnosť je „nový“, transformovaný kapitalizmus zmenený reformami sociálneho charakteru; sú v ňom prvky konvergencie so socializmom, novej, budúcej spoločnosti, ktorá vzniká procesom evolúcie, nie revolúcie. Práve to je budúcnosť ľudstva, odkrytá Schumpeterom, často porovnávaným s K. Marxom, ktorého považoval za významného vedca.

Historický proces vývinu ekonomickej vedy dokumentuje, že Schumpeterov vedecký prínos bol takmer vždy doprevádzaný výhradami; typickým príkladom môže byť jeho boj za dynamiku vo vzťahu k abstraktno-statickému charakteru známej všeobecnej ekonomickej rovnováhy typu L. Walrasa a Schumpeterove formulácie, ktoré sú často zložité (možno to spôsobuje ich ekonometrické pozadie), a preto sú menej zrozumiteľné. Uvedené tvrdenie možno doložiť Schumpeterovým prínosom k teórii hospodárskych kríz. Tie vznikajú znútra ekonomiky zmenami vstupných údajov inovácií podnikateľmi, ktoré formou úveru z bankového sektora zvýšia investície – zvýšia ponuku, a tým na trhu vzniká nerovnováha, zaostávaním dopytu. Ani vtedy známe osobnosti ekonomickej vedy neakceptovali „vlnový“ pohyb ekonomiky ako zákonitý jav; skôr kritizovali autora inovácií, pretože odhalil podstatu: prečo vzostup (boom) strieda zákonite pokles (kríza).

Schumpeter prekročil dovtedy platné zásady, a tým ohrozoval existenčné základy kapitalizmu. Je len samozrejmé, že kapitalistický svet oslavoval keynesovstvo, ktorého krédom bola viera, že znovu nastolí prosperitu spoločnosti.

Verejná mienka stála na strane „keynesovskej revolúcie“. Kto by sa v uvedenej spoločenskej atmosfére hlásil k autorovi publikácie „Business cycles“, hoci vedecská pravda bola na jeho strane? Ukázalo sa, ako možno verejnú mienku manipulovať smerom, ktorý vyhovuje vládnucim kruhom spoločnosti. Schumpeter, hoci bol kritizovaný pre svoj postoj, zostal verný zásadám vedy a pravdy. Kriticky sa vyjadroval nielen na adresu keynesovstva, ale aj iných všeobecne. Napriek tomu, že veda v súčasnej spoločnosti je stále viac akceptovaná vzhľadom na potreby spoločnosti, najmä jej budúcich vývinových tendencií, nedozreli ešte podmienky na vznik „Schumpeterovej školy“; teoreticky možno predpokladať, že prognóza vzniku novej (socialistickej) spoločnosti sa k autorovi „Schumpeterovho teoretického systému“ zachová priaznivejšie ako v minulosti. [8]

Literatúra

- [1] CLEMENCE, R. V. – DOODY, F. S.: *The Schumpeterian system*. Cambridge: Addison Wesley Press, 42, 1950.
- [2] HARRIS, S. E.: *Schumpeter social scientist*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1951.
- [3] GALBRAITH, J. K.: *Ekonomía a spoločenské ciele*. Bratislava: Pravda, 1984.
- [4] GALBRAITH, J. K.: *The Age of Uncertainty*. Boston: 1977.
- [5] GALBRAITH, J. K.: *The New Industrial State*. Assigmet book, 1957.
- [6] LEUBE, K. R.: *The Essence of J. A. Schumpeter*. Wien: Mazsche Verlags und Universitätsbuch handlung, 1996.
- [7] SCHUMPETER, J. A.: *Business Cycles*. 2 Vols, New York: MacGrave Hills, 1939.
- [8] SCHUMPETER, J. A.: *Capitalism, Socialism and Democracy*. London: George Allen and Unwin, LTD, 1943.
- [9] SCHUMPETER, J. A.: *Das Wesen und Hauptinhalt der theoretischen Nationalökonomie*, 1912.
- [10] SCHUMPETER, J. A.: *History of Economic analysis*. London: George, Allen, Unwin, LTD, 1954.
- [11] SCHUMPETER, J. A.: *Ten great Economists*. Oxford Univ. Press, 1965.
- [12] SCHUMPETER, J. A.: The Common Sense of Econometrics. In: *Econometrica*, Volume 1, Issue 1, p. 5 – 12, 1933.
- [13] SCHUMPETER, J. A.: The March Into Socialism. In: *The American Economic Review*, Vol. 40, No 20, 1950, pp. 446 – 456.
- [14] SCHUMPETER, J. A.: *Teória hospodárskeho vývoja*. Bratislava: Pravda, 1987.
- [15] SCHUMPETER, J. A.: *The Theory of economic Development*. Cambridge: Harvard Univ. Press, 1955.
- [16] SCHUMPETER, J. A.: *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*. Leipzig: Dunker und Humboldt, 1912.